

İZMİR'DE FAALİYET GÖSTEREN HEMŞEHİRİ DERNEKLERİNİN ŞEHİR KİMLİĞİNE ETKİLERİ

Rasim AKPINAR^[*]

ÖZET

Çalışmanın Temelleri: Bu çalışmanın temeli hem hemşehri dernekleri hem de kentleşme yazınına dayanmaktadır.

Çalışmanın Amacı: Ülkemizde sivil toplumun büyük bir oranını dernekler oluşturur. Dernekler arasında da hemşehri dernekleri hatırı sayılır bir orana sahiptir. Hemşehri derneklerinin kentleşme sürecine hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. İzmir şehri göç alan şehirlerimizin başında gelmektedir. İzmir'de faaliyet gösteren derneklerin büyük bir çoğunluğu hemşehri dernekleridir. İzmir'e sonradan göç edenlerin aralarında kurdukları dayanışmaya temel teşkil eden hemşerilik ağ ilişkilerinin, bir ara/tampon kurum olarak, şehre entegrasyon yolunda önemli işlev gördüğü söylenebilir.

Veri Kaynakları: Çalışmanın veri kaynakları, kentleşme ve hemşehri dernekleri kavramlarını temel alan çalışmalardır.

Tartışma ve Sonuç: Araştırmanın bulguları İzmir il merkezinde faaliyet gösteren hemşehri derneklerinin yönetici ve üyeleridir. Örnekleme için, Rumeli'den göç yoluyla İzmir'e gelen Balkan göçmenleri, Erzurumlular, Konyalılar, Diyarbakırlılar ve Mardinlilerin oluşturduğu hemşehri dernekleri seçilmiş ve toplam 143 dernek üyesiyle anket çalışması yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kentleşme, sivil toplum, hemşehri dernekleri.

^[*] Dr., Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İzmir İl Müdürlüğü

Effects On The City Identity Of The Fellow Citizen Associations Operating In Izmir

ABSTRACT

Bases of the Study: This study is based on the literatures both fellow citizen associations and urbanization.

Purposes of the Study: Associations (dernekler) creates a large proportion of civil society associations in our country. Fellow Citizen associations (hemşeri dernekleri) also have a considerable proportion of Associations. Fellow associations in the process of urbanization has both positive and negative effects. Migrated to the city of Izmir is one of the cities. Fellow Citizen Associations of associations operating in Izmir, a large majority. Solidarity among those who migrated later formed the basis of Izmir, the relationship between citizenship network, a buffer institution, the city sees the integration path can be said that an important function.

Data Resources: The data resources of the study are the research studies conducted on the fellow citizen associations and urbanization.

Discussion and Conclusion: Fellow Citizen Associations operating in the findings of the research managers and members of the city center of Izmir. For the sample, Rumeli Balkan immigrants, Erzurum, Konyalılar, Diyarbakır and Mardin associations fellow citizen of the total 143 elected members of the survey was conducted in association.

Key Words: urbanization, civil society, fellow citizen associations.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sivil Toplum

Sivil toplum kavramının sözlük anlamı “devlet kurumları içinde yer almayan ve devlet siyaseti gütmek üzere programlanmayan her türlü gönüllü kuruluş dernek, vakıf veya birliktir” (Doğan, 2001:1187). “Sivil toplum” terimi, “şehir adabını” içerir yani “sivil toplumdaki “sivilin” kökü, şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri de ifade etmektedir. Sivil toplum teriminde dikkati çeken nokta; devlet denetiminin ve baskısının ulaşmadığı veya belirleyici olmadığı toplumsal etkinlikler olmasıdır. Sivil toplum kavramında “sivil” terimi “medenilik / uygarlık” anlamına gelir. Sivil terimi kent yasamı içinde bir anlam kazanır. Sivil toplumun kavramsal kökü medeniliğin şehir yaşamının getirdiği davranış tarzlarını yurttaş hak ve yükümlülüklerini ifade eder(Mardin,1999:9). Çağdaş anlamı ile sivil toplum “kendi kendine oluşmuş, kendi desteğini kendi varlığından alan, devletten özerk, gönüllü, bir hukukî düzen ya da kurallar kümesine bağlı toplumsal hayatın organize bir alanını” ifade etmektedir (Wood, 1990: 62).

Sarıbay ise; gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılanmayı (Sarıbay,1998:90) sivil toplum olarak tanımlamaktadır. Sivil toplum kavramı bazılarınca zannedildiği gibi askeri toplumun karşısı olmadığı gibi (Yılmaz, 1997:86) bütün topluma karşılık gelmek üzere de kullanılmaz.

Batı literatüründe ise “Sivil Toplum Örgütleri” (*Civil Society Organizations-CSOs*), “Hükümet-Dışı Örgütler” (*Non-Governmental Organizations-NGOs*), uluslararası faaliyet gösteren “Uluslararası Hükümet- Dışı Örgütler” (*International Non-Governmental Organizations-INGOs*), toplumsal hareketler (*Social Movements-SMOs*), uluslararası çalışan “Uluslararası Toplumsal Hareketler” (*International Social Movements-TSMOs*) gibi değişik adlandırmaların olduğu görülmektedir (Foster, 2001).

“Sivil”, genelde devlet iktidarının dışında kalan alandır(Alkan, 2003:5). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, sivil toplum birbirine eklenmiş örgütlü toplumsal kesimleri ifade etmektedir. Ülkemizde sivil toplumun büyük bir oranını dernekler oluşturur. Hukukumuzda dernekler konusu hem Medeni Kanun’un genel hükümleri ile hem de özel bir kanun olan 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile düzenlenmiştir. Medeni Kanunda tanımlanmayan dernekler, Dernekler Kanunu’nda; “... kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı

gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları” olarak tanımlanmıştır.

1.2. Kentleşme

Ruşen Keles ise kentleşmeyi, *“sanayi ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, is bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi”*(Keleş, Yavuz, 1989:257) süreci olarak tanımlamaktadır. Bir başka yazar;(Suher, 1995:10) *“Mekanda bir yerleşme, bir nüfus toplanması ve nüfus yoğunluğu, yerel örgütlenme, sosyal tabakalaşma, kurumlaşma, üretimde farklılaşma, uzmanlaşma, yeni bir yerleşme biçimlenmesi, sosyal, ekonomik ve kültürel değişime yol açan bir nüfus toplanması süreci”*ni kentleşme olarak tanımlamaktadır.

Göç, coğrafi mekan değiştirme sürecinin, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla da toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir(Özer, 2004:11). Göçe yol açan faktörler itici ve çekici olmak üzere ikiye ayrılarak ele alınmaktadır (Atalay, 1983:73). Ancak, Keles, bu iki faktöre “iletici güçler”i de eklemektedir(Keleş, Yavuz, 1989:257). Kişilerin göç etmelerinde etkin olan “itici faktörler” olarak, sanayileşme ve tarımdaki hızlı makineleşme, kırsal alanda toprak - nüfus dengesinin bozulması, toprak mülkiyetinde kutuplaşma gibi nedenler (Özer, 2004:24) sayılabilir. Kırsal alanlardan kentlere göç edenler, eski davranış ve alışkanlıklarını, örf ve adetlerini “köylerinde” bırakmayıp beraberlerinde getirmişlerdir. Kente yeni gelenlerin beraberlerinde getirdikleri kültürleri şehirde bir değişim içerisine girmiştir. Bu değişim sürecinde şehre göç edenlerin bir kısmı şehirle bütünleşip kentlileşerek eski alışkanlıklarını terk etmeye başlamışsa da, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda, şehre gelenlerin büyük bir kısmı şehirde ayrı gruplar oluşturmuştur. Bu gruplaşmalar ise göç edenlerin kentlileşmesinde geciktirici rol oynamaya başlamıştır (Türkkahraman, 2003:52). Kentle bütünleşme sorununun yansımaları, kente göçerek köylü yaşam tarzından ayrılan bireyin kente de uyum sağlayamayarak (köylü ve kentlinin dışında) üçüncü bir kategoriye oluşturması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu durum bir anlamda “kültürel gecekonduculuğu” doğurmuştur (Özer, 2004:11).

1.3. Hemşehri Dernekleri

Hemşehri, genellikle aynı köyden, aynı ilçeden, aynı vilayetten, aynı bölgeden hatta kimi zaman aynı ülkeden insanları tanımlamak için kullanılan bir kelimedir. Hemşehri kelimesinin memleketi aynı yer olan insanları tanımladığı söylenebilir. Memleket ise, insanın doğup büyüdüğü yer ve ikliminde kök saldıği bölgedir. Dolayısıyla hemşehri kavramı memleketten uzakta olmakla, yani göçle yakından bağlantılı bir terimdir(Kurtoğlu, 2004:147).

Hukuk düzenimizde ise hemşehri kelimesi, 1580 sayılı Belediye Kanununun Hemşehri Hukuku başlığı altında düzenlenen maddesinde, “*Her Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşehrisidir*” şeklinde bir tanımlanmıştır. Ancak yeni Belediye Kanunu bu tanımlamayı değiştirerek “*Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir*” şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Hemşehrilığın ortaya çıkışında sosyal, kültürel, ekonomik bir çok sebep etkili olmuş olmakla birlikte, bunların tümünü belirleyen ana semsiye kavram “güven ihtiyacı”dır. Göçmen kişinin en büyük sorunu, göç ederek yerleştiği kentte, her alanda bir güven ihtiyacı ile karşı karşıya kalmasıdır(Tekşen,2003: 69). Kentin insanı yalnızlaştıran, sorunlarla yüz yüze bırakan niteliğinin yarattığı problemlerin en aza indirilmesi için geleneksel dayanışma motifiyle (Kaya, 2004:158) hareket eden göçmen kişi, daha önceki hayatındaki dayanışma ve yardımlaşmayı bulabileceği bir ilişki olarak hemşehrilik bağına tutunmaktadır. Geldikleri yerlerde yüz yüze ilişkiler içinde olan kişiler, bu tür ilksileri kentte, modern kent tanımı gereği bireyselleşen bir toplumda, doğal olarak bulamayacaklardır. Bu tür ilişki türünü ancak aynı kökten geldiği hemşehri grupları içinde bulacaktır. Bu durum onlara en azından “kente alışana kadar” güvenli bir alan sağlayacaktır(Tekşen, 2003:69).

2009 Şubat itibariyle Türkiye genelinde faaliyetine devam eden 80.642 adet, fesih olan 123.544 adet olmak üzere toplam 204.186 adet derneğin kaydı yer almaktadır. Ayrıca Türkiye’de “hemşehri” kategorisinde sınıflanmış 8.360 adet dernek faaliyet göstermektedir. Bu derneklerin yarısına yakını İstanbul ilinde bulunmaktadır. Aslında toplumsal bütünlüşme ve işbirliğine yönelik eğitimlerle kentlilik bilinci kısmında tartışılan katılımcılığın sağlanabileceği kanaatindeyiz. Hemşehri ve yabancı derneklerinin kuşkusuz kent hayatına sosyo-ekonomik ve kültüre olumlu katkıları da bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle toplumsal sermayeyi zenginleştirilmektedirler (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009;28-31).

Kıray'a (1964:5) göre, geçiş halindeki toplumsal yapılarda, kırdan gelenlerin kent ortamına uyum sağlamalarını, kentle bütünleşmelerini sağlayan mekanizmalar hemen kurulamamaktadır. Kırsal değerler kent ortamında fonksiyon dışı kalırken, kentteki hakim değer ve tavırlar hemen edinilememekte, kentsel kurumlarla ilişkiler sağlıklı bir şekilde sürdürülememektedir. Kırsallıkla kentsellik arasında gidip gelen, kırsallığı taşımakla birlikte hayata aksettirme imkanı bulamayan yeni kentliler kent ortamında bir bocalama süreci yasarlar. Bu boşluğu kent ortamında bazı "ara kurumlar" doldurur. Erder'in de ifade ettiği gibi, örgütlenmemiş toplumlar gerçekte, kentsel beklentileri karşılamak için aracı kurumlara ihtiyaç duyarlar. Köylerdeki toplumsal örgütlenme, çoklukla, yardımlaşmacı esaslara dayanır. Kent göçmenleri, kırsal geçmişlerindeki kültürel arketipleri kentsel ortamda da sürdürmek isterler. Bu ise, daha çok kentlerdeki uygun mekanlar ve kurumlar (örn. gecekondular, bölgelerindeki dernekler, camiler, vakıflar, kahveler vs.) yoluyla olur (1996: 244-249). Tampon kurum, ileri bir kentsel/örgütsel aşamada görülmeyen, ancak geçiş sürecinde yeni kentlilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan ara mekanizmalardır (Kıray, 1964:7). Hemşerilik ilişkisi gurbet olarak nitelendirilen, göçün olduğu ve yoğunlaştığı yerlerde önemlidir ve kurumlaşmaktadır. Hemşeri dernekleri, hemşeriler arası dayanışmaya dayanan, hemşerilerin çıkarlarını koruyan ve geldikleri bölgelerdeki bağlara dayanan ve bu bağlar aracılığıyla bir çevre, zaman zaman da davranış biçimi oluşturan ilişkiler bütünüdür (Narı, 1999:31).

Kentleşme ile ilgili yapılan çalışmalar da, kente yeni gelen bireyin cemaat ilişkilerinin devamını sağlamak için, kentte hemşeri ve akraba topluluklarıyla bir araya geldiği görülmüştür. Hemşeri dernekleri geleneksel toplumun özelliklerinin devamını sağlama işlevine sahiptir. Hemşeri dernekleri kırdan kente gelenlerin is bulma barınma ve kent yaşamına uymak için, karşılıklı yapılan yardımlar yeni gelenin kentle ilişkisinde örgütlü kamu hizmetlerinin ya da bireyin yetersiz kaldığı durumlarda onların işleri akraba ya da komşu grupları tarafından yüklenilmektedir (Yeşiltuna, 1997:441). Hemşeri ilişkileri özellikle kentte ilk yerleşme yerinin seçilmesinde, hemşerilerle birlikte bulunma isteğinde etkili olmaktadır. Kentte yer seçimi kentlileşme yolundaki ilk adımdır. Kente göç edenler, kentte daha önce yerleşmiş olan akraba ve hemşerilerinin oturduğu semtleri tercih etmektedir. Böylece kentlileşme sürecinde ilk değişimleri kendi hemşerilerinden gördüklerini taklit ederek ve onların yardımıyla gerçekleştirirler (Sencer, 1979:306).

Günümüzde kentin büyüklüğü arttıkça oluşan metropol yapısı, “doğal bağlar”ı kıramadığı gibi, onların yeniden kurulmasına yol açmış; dahası geleneksel toplumun cemaat bağlarının duygusal-dayanımcı yanını, yeniden kentlerdeki günlük hayatın dinamosu yapmıştır (Sarıbay, 2002:39).

Kentleşmenin çok hızlı olduğu bir dönemde, kente uyum sorunuyla karşılaşan kişiler, kentte geldikleri yerlere göre isim alan hemşehri grupları oluşturmaktadırlar. Bunlar çoğu kez dernekler halinde örgütlenirler. Bu örgütlenmeler genellikle kültürel kimliklerin korunması gibi bir görüntü içinde sunulsa da bu bakımdan ciddi bir talepleri yoktur. Temelde kente gelenlerin kente uyumunda birbirinden destek talebinde bulunmasını kolaylaştıran bir gruplaşmadır. Bu nedenle hemşehri dernekleri bir himayecilik sistemi oluşturmaya dönüktür (Tekeli, 2002:23). Kente göçen bireyin ekonomik, siyasal, kültürel örgütlere ve etkinliklere katılımı ve etkinliklerle ilgili kent imkanlarına erişebilmesi bireyin yeni sosyal kimliğini oluşturacak, öte yandan yeniden uyum sürecini kolaylaştıracaktır (Erkut, 1995:63). Çeşitli şekillerde varlığını koruyan hemşehri kümelenmeleri ve örgütleri bireyin kente uyumunu sağlayan “tampon kurum” görevini üstlenmektedirler.

Hemşehrilik ilişkileri, kente gelenlerin bir is ve barınak bulmalarına destek olduğu gibi, aynı zamanda göç etmiş nüfusun kendisini şehirden ve göç ettiği köyden ayırmasına yarayan bir kimlik, şehre uyum için bir araç ve güven sağlayıcı bir mekanizma olarak da görülür (Ayata, 1991: 99). Böylelikle, hemşehrilik, kent yaşamı içinde kaybolan bir kimlik olmaktan çok, kentsel yaşamda ötekilerle ilişkiler arttıkça gelişen ve korunan bir ilişki biçimidir. Hemşehri ilişkilerinin diğer bir özelliği de hızlı toplumsal değişme dönemlerinde görülen bir uyum mekanizması olarak ara kurum ya da tampon kurum işlevi görmesidir. Toplum sürekli bir denge halindedir. Bu durum değişim zamanlarında da devam eder. Ancak değişim hızlı yaşandığı dönemlerde bu dengenin kurulması kolay olmamaktadır. Toplumun daha hızlı değişen unsurlarıyla daha yavaş değişen unsurları arasında oluşan boşluklar, değişim süreci içerisinde var olan bir takım kurumlar tarafın doldurulur. Bu kurumlar yeni kurumlar olabileceği gibi eski kurumların devamı da olabilir. Kentler de kurulan hemşehri dernekleri de göç yoluyla kırdan gelenlerin kentte uyumunu sağlama sürecinde tampon kurum olarak işlevsel bir yapıya sahiptir. Bunun yanında hemşehri birlikleri bir yandan kentsel yasama etkin katılımı ve bazı alanlarda söz sahibi olma işlevine de sahiptir (Bal, 1997:431).

Hemşehrilik, kent ortamında farklı ilişki dizgeleri etrafında kendisini üretir ve aynı kategoriyi paylaşanlar için yakınlaştırıcı bir fonksiyon görür. Nitekim,

hemşerilik konsepti, birliktelik kurma, ortak iş yapma, yardımlaşma, dayanışma içinde olma vs. gibi enformel destek ağları vasıtasıyla kente adapte olmaya destek verir. Hemşerilik ilişkilerinin kentte formel ve enformel mekanları vardır. Hemşericiliğin formel mekanları derneklerdir. Buralarda, bir ya da birkaç hemşeri grubunun temsil edildiği görülür. Bu dernekler, çoğu zaman yeni kentli göçmen gruplar için bir tür dayanışma örgütleridir. Hemşerilik dayanışmasının kentteki enformel mekanları ise kahvelerdir. Hemşeri sayısının belli bir ağırlığa ulaştığı mahallelerin hemen hepsinde mutlaka hemşeri kahveleri bulunur. Bu kahveler, enformel haberleşme ve dayanışma ilişkilerinin önemli erkek mekanlarıdır. Aynı zamanda hemşeri nüfusun iş dışı zamanları için de bir araya gelmenin aracı kurumları arasındadırlar (Tekşen, 2003:132).

Kentleşmenin hızlı yaşandığı zaman, kentte uyum sorunlarıyla karşılaşan bireyler, kente geldikleri yerlere göre isim alan hemşeri grupları oluşturmaktadırlar. Bunlar çoğu zaman dernekler halinde örgütlenmektedir (Yıldırım, 2002:23).

Kentlerdeki hemşeri gruplarının kent kültürüyle açıklık derecesi, kendi aralarında tesis ettikleri iletişim biçimleri ve mekânla kurdukları ilişkiye de bağlıdır. Yeşiltuna'nın İzmir'de hemşeri dernekleri üzerinde yaptığı bir araştırmada, farklı yöreden gelenlerin kentte değişik iletişim biçimleri geliştirdikleri ve farklı mekânları kullandıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin, Diyarbakırlılar ve Karşlılar, daha çok kahvehanelerde bir araya gelmekte ve buralar, onlar için çok önemli bir iletişim mekanlarıdır. Bu yolla, sürekli birbirlerinin durumlarından ve gelen yerleşim yerinden haberdar olurlar, yüz yüze/samimi iletişim izleği geliştirirler. Buna karşın, İzmir'deki Zonguldaklılar ve Konyalılar, daha çok kahvehane dışında bir araya gelmekte, hemşeri derneklerine katılmakta, özellikle de telefonla haberleşme, dernek gazetesi/dergisi, yerel televizyonlar vb. iletişim yollarını kullanarak hemşerilik ilişkilerini canlı tutmaktadırlar (Yeşiltuna, 1997: 447).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu; sivil toplum kuruluşlarından biri olan hemşeri derneklerinin kentli kimliğine, kentleşme sürecine etkilerinin neler olduğunu göstermektir. Burada kentlerde var olan hemşeri ilişkileri değil sivil toplum örgütlerinden olan hemşeri dernekleri incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, üç büyükşehirden biri olan İzmir'de faaliyet gösteren hemşehri derneklerinin kentleşme sürecine etkilerini ortaya koymaktır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın evreni İzmir il merkezinde faaliyet gösteren hemşehri derneklerinin yönetici ve üyeleridir. Örneklem için, Rumeli'den göç yoluyla İzmir'e gelen Balkan göçmenleri, bu ilk göç dalgasından sonra daha sonraki dönemlerde Anadolu'nun muhtelif yörelerinden İzmir'e göçmüş Erzurumlular, Konyalılar, Diyarbakırlılar ve Mardinlilerin oluşturduğu hemşehri dernekleri seçilmiş ve toplam 143 dernek üyesiyle anket çalışması yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'de uzun yıllardan beri devam eden doğudan batıya göçten İzmir şehrinin de etkilendiği olduğunu söyleyebiliriz. İzmir'in coğrafi ve iklimsel koşulları, ulaşım ağlarındaki konumu, büyüyen sanayisi İzmir'in iç göçteki hedef kentlerden biri olmasının başlıca nedenlerindedir. Özellikle son yıllarda çok yoğun göç alan İzmir'de, kent nüfusunda belirgin artışlar meydana gelmiştir. 2000 yılı nüfus sayımına göre; İzmir nüfusunun % 52'si kentte doğan kişilerden, % 48'i ise İzmir dışında doğmuş kişilerden oluşmaktadır, 1950 yılında İzmir'de il dışı doğumlarının oranı % 27,5 düzeyindedir. Söz konusu tarihten bu yana bu oran hızlı artış göstererek 1965 yılında % 35, 1980 yılında % 42, 1990 yılında % 46 ve 2000'de % 48,3'e ulaşmaktadır. Sürekli yerleşimleri İzmir, fakat yakın çevre iller olan Afyon, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Manisa, Muğla ve Uşak doğumlarının nüfusunun İzmir toplam nüfusu içinde 1980 yılından sonra azaldığı görülmektedir. 2000 yılı nüfus sayımına göre, İzmir'e göçle gelmiş kişileri sırasıyla Manisa, Konya, Mardin ve Erzurumlular oluşturmaktadır (TÜİK, 2000).

Türkiye'de toplam faal dernek sayısı 77.741 adettir. Bu derneklerin %42,68'i beş büyük şehirimizde yer almaktadır. İzmir'deki 4.022 adet dernek toplam Türkiye'deki dernek sayılarının % 5'ini oluşturmaktadır. En az faal dernek olan illerimiz ise Şırnak, Tunceli, Kilis, Ardahan ve Hakkari'dir.

İzmir il sınırları içerisinde faal durumda olan toplam 4.007 dernek bulunmaktadır. Bu derneklerin % 89,99'u (3.606 adedi) İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Büyükşehir sınırları içerisinde faaliyet gösteren dernekler sırasıyla Konak, Karşıyaka, Bornova ve Buca ilçelerinde yoğunudur.

Tablo 1:
İzmir İli İçerisinde Bulunan Derneklerin Türlerine Göre Dağılımı

Dernek Türleri	Sayı	Yüzde
Yardımlaşma	1.303	32,4
Sportif	691	17,18
Cami	661	16,43
Eğitim Ve Okul	290	7,21
Sağlık	252	6,27
İmar	132	3,28
Kültür	117	2,91
Ziraat	94	2,34
Güzel Sanatlar	85	2,11
Çevre	73	1,82
Dostluk	41	1,02
Rotary	39	0,97
Lions	38	0,94
THY	27	0,67
Kızılay	18	0,45
Araştırma	14	0,35
Basın	12	0,3
Yeşilay	1	0,02
Diğer	134	3,33
Toplam	4.022	100

Kaynak: İzmir il Dernekler Müdürlüğü

Tablo 1’de görüldüğü üzere İzmir’de derneklerin önemli bir kısmı yaklaşık yüzde 32’si ‘dayanışma’ kapsamında faaliyet göstermektedir. Bu başlıkta faaliyet gösteren dernekler genelde hemşeri dernekleri olduğu bilinmektedir.

Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; ‘kendinizi şehirli olarak görüyor musunuz’ sorusuna ankete katılanların % 68,5’i ‘evet’ cevabını vermiş, % 31,5’i ise ‘hayır’ cevabını vermiştir. İzmir’e göç etmiş Balkan göçmenleri, Erzurumlu-lar, Konyalılar, Diyarbakırlılar ve Mardinlilerin oluşturduğu hemşeri derneklerin-den çıkan bu sonuç şehre sonradan göç etmişlerin önemli bir oranının kendilerini şehirli olarak gördüğünü bize göstermektedir.

Tablo 2:
Katılımcıların Kendilerini Şehirli Olarak Algılayıp Algılamadıkları

	sayı	yüzde
evet	98	68,5
hayır	45	31,5
toplam	143	100

Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; İzmir iline ilk geldiğiniz zaman en çok kimlerle görüştünüz sorusuna % 35,7'i hemşerilerim ile cevabını vermişlerdir. Görüşülenlerin % 23,7'i arkadaşlarıyla, % 9,1'i komşularıyla, % 31,5'i de akrabalarıyla görüştüğünü belirtmiştir. Bu sonuç İzmir'e göç edenlerin şehre adaptasyonunda ve büyükşehirde yabancılaşma duygusunu hafifletmede hemşerilik olgusunun önemini göstermektedir.

Tablo 3:
Katılımcıların İzmir'e Geldiklerinde İlk Görüştükları Kimseler

	sayı	yüzde
Akrabalarım	45	31,5
Hemşerilerim	51	35,7
Komşularla	13	9,1
Arkadaşlarımla	34	23,7
Toplam	143	100

Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; görüşülenlerin hemşerileriyle görüşme sıklığı ise % 39,2'i haftada birkaç kez, % 30,1'i haftada bir kez cevabını vermiştir. Bu tablodan anlaşılmaktadır ki katılımcıların çok büyük bir oranı yaklaşık yüzde 70'i en az haftada bir görüşmektedir. Bu sonuç İzmir'e göç edenlerin kendi aralarındaki ilişkilerinin çok sıkı olduğunu işaret etmektedir.

Tablo 4:
Katılımcıların Hemşerileriyle Görüşme Sıklığı

	sayı	yüzde
Haftada Bir Kaç Kez	56	39,2
Haftada Bir Kez	43	30,1
Ayda Bir Kez	23	16,1
Senede Bir Kaç Kez	15	10,5
Bayramdan Bayrama	6	4,1
Toplam	143	100

Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; görüşülenlere ‘kendinizi nereli olarak görüyorsunuz’ sorusunu yönelttiğimizde biraz duraklamışlardır. İzmir’e yeni gelenler memleketini rahat bir şekilde söylediği halde, önceden gelenler o rahatlıkta söyleyememişlerdir. Bu sonuç İzmir’e çok önceden göç edenlerin şehir kimliğini sahiplendiğini ve yeni gelenlerin ise henüz bu kimliği benimsemediklerini göstermektedir. Özellikle İzmir’e çok önceden göç etmiş Balkan göçmenlerinin hemen hemen tamamının İzmirlilik kimliğini çok üst seviyede benimsediklerini söyleyebiliriz.

Tablo 5:
Katılımcıların Kendilerini Nereli Hissettikleri

	sayı	yüzde
İzmirli	51	35,7
Memleketli	68	47,6
Diğer	24	16,7
Toplam	143	100

Görüşülenlerin hemşeri derneklerine gitme sıklığı sorulduğunda % 49,7’si sık aralıklarla, % 30,1’i ara sıra, % 20,2’si ise çok nadir gittiklerini söylemişlerdir. Sık aralıklarla gittiğini söyleyenlerin çoğunun hemşeri derneklerinin lokallerini kullanan emekliler olduğu gözlemlenmiştir. Bazılarının ise yönetici konumunda olan kişiler olduğu bilinmektedir.

Tablo 6:
Katılımcının Hemşeri Derneklerine Ne Sıklıkla Gittikleri

	sayı	yüzde
Sık Aralıklarla	71	49,7
Ara Sıra	43	30,1
Çok Nadir	29	20,2
Toplam	143	100

İzmir’de oy kullanırken adaylarının hemşerisi olması kararlarını etkileyip etkilemediği sorulduğunda ise, görüşülenlerin % 79’u etkilediğini, % 21’i ise etkilemediğini belirtmiştir. Bu sonuç İzmir’de hemşerilik olgusunun siyasette çok önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Tablo 7:
İzmir'de Oy Kullanırken Adayın Hemşeri Olması Görüşülenlerin Kararlarını Etkileyip etkilemediği

	sayı	yüzde
Evet	113	79,0
Hayır	30	21,0
Toplam	143	100

SONUÇ YERİNE

Hemşeri ilişkilerinin kentleşme sürecine olan etkilerinin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin bulunduğunu iddia edebiliriz. Hemşeri ilişkilerinin olumlu yönlerinden ilki şehre yeni gelenlerin şehir hayatına uyumunu kolaylaştırıcı etki yapmaları, bireyin kendini yalnız hissetmesinden ve kente yabancılaşmasından kurtarmasıdır. Hemşeri ilişkilerinin olumsuz yönlerinden başlıcası ise bireyin geldiği yerin sosyal ilişkilerine devam etmesi ve şehirli kimliğini benimseyememesidir. En olumsuz yönü ise etnik gruplaşmalara neden olabilmesidir.

İzmir şehri de hemşeri ilişkilerinin yukarıda belirttiğimiz olumlu ve olumsuz yönlerinden etkilenmektedir. İzmir'de hemşerilik olgusunun siyasette büyük bir öneminin olduğunu ifade etmek mümkündür. İzmir milletvekillerinin birçoğunun şehre sonradan göç etmiş bireylerden oluşması hükümümüzü güçlendirmektedir. Hatta örneğin İzmir'de Balkan Dernekleri'nin Başkanları seçimlerde ortak hareket etme kararı almış ve siyasi partilere Balkan kökenli adayların bulunması gerektiği mesajını iletmışlerdir.

Kentleşmeyi, toplumsal boyutuyla kır kökenli insanın çeşitli konularda kent özgü tutum ve davranış biçimlerini, sosyal ve manevi değer yargılarını benimseme süreci olarak, yani bir anlamda yeniden sosyalleşme olarak açıkladığımızda kentlilik bilincinin gelişmesinin, kente aidiyetliğin sağlanmasına önemli katkılar yapacağı görülebilir. Bununla birlikte, kırdan gelenlerin aralarında kurdukları dayanışmaya temel teşkil eden hemşerilik ağ ilişkileri de, bir ara/tampon kurum olarak, yeni gelenlerin şehre entegre olma yolunda önemli işlev görür.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Mehmet Ö. (2003) “Osmanlı’da Cemiyetler Çağı” Tarih ve Toplum Dergisi, c.40 sayı:238 , Ekim 2003, s.5.
- ATALAY, Beşir (1983) Sanayileşme ve Sosyal Değişme (Kırıkkale Araştırması), DPT Yayını, Ankara, s.73.
- AYATA, A.G. (1991) “Gecekondularda Kimlik Sorunu-Dayanışma Örtüntüleri ve Hemsehrilik”, Toplum ve Bilim, 1990 Güz/1991 Kıs, Sayı 51-52: 81-101.
- BAL, Hüseyin (1997) “Kentsel Toplum Anomi-Yabancılaşma Olgusu Kente Göç Edenlerin Alternatif Çözümü: Hemsehri Birlikleri”, Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Sosyoloji Derneği Yay. Ankara,s. 431
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009) Kentleşme Şurası, Ankara.
- DOĞAN, Mehmet (2001) Büyük Türkçe Sözlük, Gerçek Hayat Dergisi Yayını, İstanbul, 2001.
- ERDER, S. (1996) İstanbul’a Bir Kent Kondu Ümraniye, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERKUT, Gülden (1995) “Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu”, Türkiye’de Kentleşme, Yeni Yüzyıl Kitaplığı,s. 60.
- FOSTER, J. Knowing Ourselves: A Brief History of Emerging Global Civil Society. CIVICUS World Assembly, August 2001, Vancouver, B.S., Canada.
- KAYA, Erol (2004) Kentleşme ve Kentleşme, İlke Yayıncılık, İstanbul, s. 158
- KELES, Ruşen / YAVUZ , Fehmi (1989) Yerel Yönetimler, Turhan Kitapevi, Ankara, s.257.
- KIRAY, M.B. (1964) Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, Ereğli, Ank: DPT Yay.
- KURTOĞLU, Ayça (2004) Hemsehrilik ve Şehirde Siyaset, Keçiören Örneği, İletişim Yayınları, İstanbul,s.147
- MARDİN, Şerif (1999) “Türkiye’de Toplum ve Siyaset” Makaleler 1. Ed. Mümtaz’er Türköne/Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.
- NARI, Yasar (1999) Bursa Kent Merkezinde Faaliyet Gösteren Hemsehri Dernekleri ve Bu Derneklerin Bursa’nın Sosyo-Politik Yapısına Katkıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.15-16.
- ÖZER, İnan (2004) Kentleşme Kentleşme ve Kentsel Değişim, Ekin Kitapevi, Bursa, s.24.

- SARIBAY, Ali Yasar (1998) “Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum”, “Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam, der.A.Yasar Sarıbay / E.Fuat Keyman, Vadi Yayınları, Ankara.
- SARIBAY, A.Yasar (2002) “Kent, Modernleşme ile Post Modernleşme Arasındaki Köprü”, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, ed. Ferzan Yıldırım, Demokrasi Kitaplığı Yayınevi , İstanbul 2002, s.39
- SENCER, Yakut (1979) Türkiye’de Kentleşme Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, s. 306
- SUHER, Hande (1995) “Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları”, Türkiye’de Kentleşme, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, s.10
- TEKELİ, İlhan (2002) “Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üstüne”, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, ed. Ferzan Yıldırım, Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul s.23
- TEKŞEN, Adnan (2003) Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik, DPT Yayını, Ankara, s.42.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2000) Genel Nüfus Sayımı Verileri,Ankara.
- TÜRKKAHRAMAN, Mimar (2003) “Kentlilik Bilinci, Kalkınma ve Kırıkkale”, 21. Yüzyılın Basında Kırıkkale Sempozyumu, ed. A.Vural Örsdemir / Mehmet, Erdogan / Duran, Bülbül Çelik İş Sendikası Yayını, Ankara, s.52.
- WOOD, E. M. The Uses and Abuses of Civil Society. Socialist Register, 1990, s. 62.
- YEŞİLTUNA, D. Ç. (1997) “Hemşehri Derneklerinin İçerdiği İletişimin Yapısı” II.Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç (içinde), Ank: DIE ve Sosyoloji Der.Yay, 441-449.
- YILDIRIM, Ferzan (2002) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, s. 23
- YILMAZ, Aytekin (1997) Sivil Toplum, Demokrasi ve Türkiye, Yeni Türkiye Dergisi c.3 sayı:18 Kasım-Aralık 97,s.86.
- 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 5253 sayılı Dernekler Kanunu